

Zahradní kosatce, které možná neznáte.

Když se mluví o zahradních kosatcích většina lidí si pod tím pojmem představí komerčně nejznámější **bradaté** kosatce, a to skupinu vysokých bradatých kosatců. Protože v českém názvosloví kosatců je hodně improvizací, tak možná někdo ani neví, že ‚bradatý‘ je správný český překlad původního latinského označení skupiny kosatců, které kdysi vymyslel pan Linné – **Iris barbata**, kosatců, které mají na vnějších květních plátcích vousy ve tvaru bradky,

Od času pana Linné dala tato „vousatá“ nebo „bradatá“ skupina botanických druhů kosatců základ pro vznik mnoha kultivarů, které se podle doby kvetení a výšky v současnosti dělí na tyto skupiny bradatých kosatců:

- **miniaturní nízké bradaté** kosatce – MDB (Miniature Dwarf Bearded);
- **základní nízké bradaté** kosatce (SDB – Standard Dwarf Bearded);
- **střední bradaté** kosatce (IB – Intermediate Bearded);
- **miniaturní vysoké bradaté** kosatce (MTB – Miniature Tall Bearded);
- **obrubové bradaté** kosatce (BB – Border Bearded);
- **vysoké bradaté** kosatce (TB - Tall Bearded);
- **arily** a aril hybridy (AR – Aril, AB – Aril Bred);

Ve výše uvedeném pořadí začínají nejdříve kvést nejnižší kosatce MDB (nižší než 20 cm, kvetou koncem dubna), pak SDB kosatce (vysoké 21-40 cm, kvetou počátkem května), následují IB kosatce (vysoké 41-70 cm, kvetou mezi SDB a TB) a drobnokvěté MTB kosatce (vysoké 41-65 cm, kvetou mezi IB a TB). Sezónu kvetení bradatých kosatců ukončují obrubové kosatce BB (nižší verze TB, vysoké 41 – 70 cm) a konečně komerčně nejznámější vysoké bradaté kosatce – TB, které jsou vyšší než 70 cm, nejčastěji kolem 90 cm, a kvetou od konce května do poloviny června. Všechno to jsou kosatce, které u nás poměrně dobře a bez problémů rostou.

Další bradaté kosatce (arily a arilbred) mají význam pro specializované pěstitele. U nás je mnoho alpínkářů, kteří se jejich pěstováním baví. Jsou to barevně jedinečné, exotické kosatce, ale vyžadují specifický postup pěstování.

Potomci bradatých kosatců jsou mezi sebou často příbuzní a s výjimkou arilů jejich rodiče pocházejí ze stepních oblastí střední a jižní Evropy. Proto mají tyto kosatce rády drenážované, prosluněné stanoviště, alkalické půdy v plné síle. Před květem potřebují vlhko, nikoliv však trvalé zamokření, v období léta a zimy dávají přednost suchu. Přesazujeme je v létě, pokud možno v červenci, aby do zimy dobře zakořenily a aby je nevytáhal ze země mráz. Vzhledem k tomu, že jsou to relativně známé skupiny, není asi potřeba dodávat více než to, že skupiny MDB a SDB najdou uplatnění ve skalkách a skupiny IB, MTB a BB jsou daleko vhodnější k řezu než vysoké TB kosatce. Nižší kosatce v našich podmínkách daleko lépe rostou, protože mají mezi svými předky mimo jiné i kosatce z naší přírody (*I.pumila*, *I.variegata* nebo *I.aphylla*).

Zatím tedy asi nic moc nového. Obávám se však, že když si dovolím prohlásit, že jsou **další zahradní kosatce**, možná to někoho překvapí nebo dokonce pohorší. Pan Linné už ve své době pojmenoval kromě kosatců *Iris barbata* další kosatce **Iris imberbis**. Český název by asi nejlépe odpovídal překladu **bezbradkové**, možná ‚holobradé‘. Mezi tyto, pro sadovnické použití často ještě hodnotnější kosatce, patří:

- sibiřské kosatce - SIB (Siberian);
- spurie - SPU (Spuria) ;
- japonské kosatce - JI (Japanese);

Ve světových zahradách se pěstují ještě další dvě skupiny. Ale luisiánským a kalifornským kosatcům se u nás příliš nedaří, i když jsou pěstitelé, kteří se také z nich dovedou těšit. Raději se ale zaměříme na kosatce, které u nás dobře rostou, ale málo zahrádkářů je zná.

Sibiřské kosatce (SIB) mají většinu svých předků z chladnějších oblastí Evropy, včetně České republiky, kde se dodnes v bývalých vojenských újezdech objevují mohutné porosty *Iris sibirica*. U nás proto rostou velice dobře. Mají rády těžší, humózní, slabě kyselé půdy, vlhčí stanoviště a protože rostou na okrajích lesů mezi křovinami snášejí i polostín. V minulosti se vyskytovala pouze omezená barevná paleta jejich květů: různé odstíny modrofialové a fialové barvy, někdy bílá barva. V současnosti však mezi nimi najdeme mnoho odstínů růžové, oranžové, červeně purpurové nebo žluté, buď v kombinacích nebo s jednobarevnými květy. Jsou velice variabilní ve výšce rostliny (30 až 100 cm) i ve velikosti květů. Kvetou nejčastěji počátkem června.

Přesazujeme je koncem léta, v době, kdy už není půda tak vyhrátá a vysušená, tj. koncem srpna a v září. Pokud chceme, aby rostliny dobře zakořenily, musíme vysazovat oddělky oddenků se třemi až pěti pupeny. Oddenky přikryjeme asi 2 cm zeminy a zaléváme.

V období sucha je dobré je mulčovat, drčenou kůrou nebo posekanou trávou. Když rostlina začne růst je dobré ji přihnojit. Kosatce přesazujeme po 4 – 5 letech.

Zvláštní skupinu mezi sibiřskými kosatci tvoří potomci asijského *Iris chrysographes*, které jsou označovány jako Sino-sibiriky. Ty mají jiný počet chromozomů a poněkud odlišnou kresbu květů (tmavý základ doplněný různými skvrnami a cákanci).

Sibiřské kosatce mají trávovité olistění, které vydrží až do podzimu, kdy se vybarvují podobně jako listí na stromech. Po zaschnutí listy ostříháme cca 3 cm nad zemí, aby suché zbytky listů nebránily na jaře rašení mladých výhonků.

Další skupinou kosatců, jejichž předci bývali i na území České republiky, jsou **spurie (SPU)**. Spurie patří spolu s japonskými kosatci k nejvyšším zahradním kosatcům. Mohou dorůst 50 až 130 cm. V našich podmínkách začínají obvykle kvést ve druhé polovině června. Z botanických druhů je u nás nejčastěji pěstovaný *Iris orientalis* nebo *Iris graminea*. Květy nových kultivarů nelze přehlédnout, jsou to barevně velice výrazné kosatce s exotickými barevnými kombinacemi. Jejich květy se tvarově hodně podobají květům cibulkovým kosatcům (,holandským kosatcům'), které se používají k rychlení a patří k základnímu tržnímu sortimentu květinových sání.

Spurie potřebují hodně slunce a dobrou drenáž, protože nemají rády letní přemokření. Vysazují se do neutrální až slabě alkalické půdy. Vyžadují hodně živin, takže je vhodné je každoročně přihnojovat. U mnoha z nich zůstává přizemní vějíř starých listů zelený i během zimy. Na jaře, když listy zežloutnou, je ostříháme. Za krátkou dobu pak vyrazí nové listy z vrcholového pupenu, které začnou vyrůstat ve vzdálenosti cca 5-10 cm od ložského vějíře.

Nějakou dobu jim trvá než se na stanovišti usadí, pak ale patří k dlouhověkým rostlinám, vydrží na místě 10 – 15 let. Musíme však respektovat jejich požadavky na prostor a skutečnost, že nemají rády časté přesazování. To však může být pro někoho spíše přednost než nevýhoda. Pokud je přesazujeme, tak na přelomu srpna a září.

Japonské kosatce (JI) vyžadují kyselou půdu a představují jedny z nejúchvatnějších květin mezi kosatci. Květy jsou obvykle mohutné, zvlněně a ploše tvarované. Některé dosahují průměru kolem 30 cm. Díky tomu jsou u nás zranitelnější hlavně za vydatného deště nebo větru, ale taky tím, že si na ně s oblibou sedají ptáci, kteří si z nich s oblibou dělají pozorovatelný. Ale to se týká jen několika procent květů, většina ostatních dostává prostor k tomu, aby vynikla. Kvetou asi měsíc po SIB, čili do poloviny července.

Japonské kosatce jsou v Japonsku pěstovány v kultuře již po téměř 600 let. Kultivary byly získány výběrem z variet *Iris ensata*, který je skutečně velice variabilní a které následným křížením daly vzniknout mnoha barevným typům, doplněným zajímavým žilkováním, stínováním a jinými kresbami. Kvetou později než ostatní skupiny kosatců, od poloviny června do poloviny července. Jedná se o typicky zahradní květinu, kde nezáleží jen na květu, ale na celkové prezentaci rostliny na zahradě. Potřebují více vody (alespoň 30 mm srážek za týden). Pokud neprší musíme zalévat! Vhodné je krýt rhizomy, které vysazujeme počátkem září mulčem (drcenou kůrou nebo posečenou trávou). Vysazujeme je do směsi půdy s rašelinou na slunné stanoviště. Vhodné je sadit je „do důlku“, aby se kolem kořenu udržovalo co nejvíce vláhy. Dostatek zálivky a dobrá výživa jsou rozhodně nezbytné. Jsou to nenasytní jedlíci. Pokud jim dopřejeme hnojivo s dostatkem dusíku, dorůstají až do výše 150 cm.

Existuje mnoho předsudků o jejich pěstování, např. že mají růst ve vodě nebo, že nejsou dostatečně mrazuvzdorné. Možná si je mnozí pletou s jiným japonským kosatcem ze skupiny *Iris laevigata*, který je v kultuře obtížněji pěstovatelný a je to skutečně téměř bahenní kosatec nebo dokonce s *Iris japonica*, který je v našich podmínkách skleníkovou rostlinou. Musím ale říci, že s japonskými kosatci mám ty nejlepší zkušenosti. Například holomrazy v únoru 2012 mi zničily mnoho narcisů, které jsem považoval za mrazuvzdorné, ale japonské kosatce přežily bez problémů všechny. Vyžadují podmínky pro pěstování velice podobné jako náš kosatec žlutý - *I.pseudacorus*, který je blízkým příbuzným japonských kosatců - *I.ensata*.

Tyto dva kosatce se staly rodiči nové skupiny kosatců, označované jako „pseudaty“, někdy taky „kosatce očních stínů“, podle specifické kresby na vnějších květních plátcích. Ty do původních barev japonských kosatců, tj. k bílé a všem odstínům modré, fialové, purpurové a vínové, včetně jejich barevných kreseb, žilek a kombinací, vnášejí žlutou a oranžovou barvu.

Japonské kosatce jsou podobné jako sibiřské kosatce ozdobné navíc trsem trávovitých listů, které vydrží až do podzimu. Po zaschnutí je seřízneme cca 5 cm nad záhonem.

Kromě oddenkových kosatců nám hodně radosti, zejména na jaře a v alpinech, přinášejí cibulkové kosatce. Ať už kosatečky, junony nebo kosatčíky. I když je někteří botanici řadí ke kosatcům, podle petrohradského botanika Rodioněnka to jsou samostatné rody. To je však jiné téma.

Bezbradkové kosatce jsou velice vhodné do přírodních květinových výsadeb například u rekreačních chat v podhorských oblastech.

Věřím, že každý, kdo zkusí pěstovat různé skupiny zahradních kosatců si je zamiluje. Zjistí totiž, že si bude moci doplnit trvalkové záhony novým typem rostlin nebo realizovat výsadbu ve vlhčích částech pozemku a zároveň si prodlouží období kvetení kosatců od konce dubna do konce července.

/Ing. Zdeněk Seidl/

obr.1 SDB kosatce
jako lem k chodníku

obr.2 IB kosatec
'DELIRIUM'

obr.3 nakvetlý trs MTB kosatce

obr.4 trs sibiřských kosatců
'ON HER TOES'

obr.5 karmínové novošlechtění
sibiřského kosatce

obr.6 sibiřský kosatec
'COLOURS OF OSTRAVA'

obr.7 kosatec spuria
'POET'S LOVE'

obr.8 kosatec spuria
'LOVE FOR LEILA'

obr.9 trs japonských kosatců
'LIGHT AT DAWN'

obr.10 japonský kosatec
'SILESIA PINK'

obr.11 japonský kosatec
'SILESIA SHADOWS'

obr. 12 kosatec *pseudata*
'OKAGAMI'

obr.13 skupina cibulkových kosatečků
'ALIDA'